

О. К. ЛЮБЧУК

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

ORCID: 0000-0002-7450-4741

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНОЮ ГАЛУЗЗЮ

У статті висвітлено проблему удосконалення програмно-цільового державного управління в умовах воєнної загрози для демократичного розвитку людської цивілізації, екологічних та економічних викликів, глобалізації людської діяльності, впровадження інноваційних та цифрових технологій. Одним із шляхів вирішення даної проблеми є надання нових можливостей державному управлінню на основі використання теоретичних та методологічних розробок. Метою даного дослідження є з'ясування структурних складових теоретико-методологічних основ програмно-цільового державного управління туристичною галуззю в умовах сучасних викликів. До складових теоретико-методологічних засад програмно-цільового державного управління туристичною галуззю віднесені: програмно-цільова методологія, методологія соціальної адекватності, системно-синергетичний підхід та наукові концепти функціонування моделей державного управління, стратегія розвитку країни та регіону; концепції і програми діяльності уряду, програмно-цільові і політичні рішення, програмно-цільовий метод управління, теоретико-концептуальні засади для вирішення проблеми суб'єктивної задоволеності життям громадян України. Теоретичний підхід В.В. Алюхіна про вплив діяльності людини на перехід від технократизму до людиноцентризму; концепція соціально-адекватного менеджменту; підхід про вплив психологічних механізмів діяльності на цілепокладання людини та теоретичні розробки про вплив ціннісної ієрархії людини на її задоволеність життям та її досягнення у суспільстві є теоретико-концептуальними основами вирішення проблеми суб'єктивної задоволеності життям для громадян України. Розробки соціально-адекватного менеджменту, зокрема вплив ментальності народу на його добробут, будуть підвищувати ефективність управління туристичною галуззю.

Ключові слова: державне управління, програмно-цільове управління, теоретико-методологічні основи, туристична галузь, проблема суб'єктивної задоволеності життям, концепція соціально-адекватного менеджменту, ментальність нації, стратегія розвитку регіону.

О. К. LIUBCHUK

State Higher Education Institution "Pryazovskyi State Technical University"

ORCID: 0000-0002-7450-4741

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF TOURISM INDUSTRY PROGRAM-TARGET STATE ADMINISTRATION

The article highlights the improving program-target state administration problem in the military threat conditions to the human civilization democratic development, environmental and economic challenges, the human activity globalization, and the innovative and digital technologies introduction. One of the ways to solve this problem is to provide new opportunities for public administration based on the use of theoretical and methodological developments. The study purpose is to find out the structural components of the tourism industry program-target state management theoretical and methodological foundations in the modern challenges conditions. The theoretical and methodological foundations components of the tourism industry program-target state management include: program-target methodology, social adequacy methodology, system-synergistic approach and scientific concepts of the state management models functioning, the country and region development strategy; government activity concepts and programs, program-target and political decisions, management program-target method, theoretical and conceptual foundations for solving the Ukrainian subjective life satisfaction problem. The V.V. Alyokhin's theoretical approach on the human activity impact on the transition from technocratism to human-centeredness; the socially adequate management concept; the approach on the activity psychological mechanisms influence on a person's goal-setting and theoretical developments on the influence of a person's value hierarchy on his satisfaction with life and his achievements in society are the theoretical and conceptual bases for solving the subjective life satisfaction problem for Ukrainian. The development of socially adequate management, in particular the people mentality influence on their well-being, will increase the tourism industry management efficiency.

Key words: public administration, programmatic management, theoretical and methodological foundations, the tourism industry, the subjective life satisfaction problem, the concept of socially adequate management, the nation mentality, the region development strategy.

Постановка проблеми

В умовах воєнної загрози для демократичного розвитку людської цивілізації, екологічних та економічних викликів, глобалізації людської діяльності, впровадження інноваційних та цифрових технологій відбуваються

трансформаційні процеси в сфері обслуговування, з'являються нові види туризму, нові потреби та послуги, все це потребує удосконалення теоретико-методологічних засад програмно-цільового державного управління туристичною галуззю як одного з провідних факторів економічного та суспільного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

До теоретико-методологічних передумов розв'язання даної проблеми можна віднести наступні роботи науковців: комбінаторика алгоритму Форда-Фулкерсона для зниження ризиків пандемії COVID-19 у міжнародному туризмі [1], методичне забезпечення управління підтриманням фінансових потоків зовнішнього туризму в глобальних ризикованих умовах [2], туризм як сучасна детермінанта суб'єктивної задоволеності життям в Україні [3], концептуально-стратегічні засади цільового механізму державного управління суб'єктивною задоволеністю життям українських громадян [4], ціннісні орієнтації сенсу життєдіяльності людини [5]; концепція соціально-адекватного менеджменту [6].

Формулювання мети дослідження полягає у виокремленні структурних складових теоретико-методологічних основ програмно-цільового управління туристичною галуззю в умовах сучасних викликів.

Викладення основного матеріалу дослідження

Україна знаходиться в складній, неоднозначній соціально-політичній ситуації, яка обумовлена багатьма чинниками. З одного боку, це негативні фактори. Наприклад, втрата контролю української влади над частиною території; пряма загроза суверенітету та територіальної цілісності держави; збройне протистояння на Донбасі, і як наслідок, суспільно-політична та економічна нестабільність та падіння рівня добробуту громадян та ін. З іншого боку, це позитивні фактори. До яких можливо віднести: зростання політичної свідомості та культури українських громадян, активізації їхньої громадської свідомої позиції; взяття курсу на децентралізацію влади, і як наслідок, децентралізація в середовищі політичної еліти та ін. [7].

Державне управління – це вид діяльності держави, сутністю якого є здійснення управлінського організованого впливу шляхом використання повноважень виконавчої влади через організацію виконання законів, здійснення управлінських функцій з метою комплексного соціально-економічного та культурного розвитку держави, її окремих територій, а також забезпечення реалізації державної політики у відповідних сферах соціального життя, створення умов для реалізації громадянами їх прав і свобод [8, с. 158].

Управління завжди цілеспрямоване як вид спеціально організованої, цілепокладаючої діяльності. Вибір, формування, обґрунтування цілей – вихідний пункт будь-якого виду управління, в тому числі державного. При цьому ціль як майбутній стан соціального об'єкта може розглядатися з урахуванням його минулого положення, теперішнього стану, тенденцій розвитку. Науково обґрунтована постановка цілей управління дуже важлива, оскільки саме цілі зумовлюють формування певного механізму управління, зміст, принципи, стиль управлінської діяльності, вибір методів, технологій управління, набір і розстановку управлінських кадрів тощо. Цілі становлять продукт діяльності політичної системи, певним чином суб'єктивний відбиток об'єктивного [9].

Як зазначає В.Г. Герасимчук, успіх при вирішенні складних соціально-економічних проблем бере свій початок від обґрунтованої постановки цілей і завершується досягненням очікуваного результату. Програмно-цільові методи управління виступають одним з найбільш вагомих досягнень теорії управління. Програмно-цільовий підхід реалізує програмно-проблемний аспект і виступає ефективним засобом вирішення особливо важливих проблем. Сутність теорії програмно-цільового управління розкривається у сукупності взаємопов'язаних між собою трьох ключових понять: мета (система цілей), програма, механізм управління на основі матричної структури. Загальноприйнятним правилом є визначення мети як прогнозованого результату, а ефективності як ступеня досягнення мети [10].

В своєму дослідженні І. Зварич констатує, що управління процесами у будь-якій сфері людської діяльності неможливе без постановки певних цілей, конкретно визначеної мети, і в цьому сенсі таке управління є програмно-цільовим. Суспільство, яке функціонує та розвивається на засадах верховенства права, культури толерантності, міжкультурного та міжетнічного діалогу, диктує необхідність цілеспрямованого впливу на стихійні процеси задля уникнення руйнівних конфліктів як для держави, так і суспільства. У цьому зв'язку актуалізується проблематика системного впровадження у практику політичного управління програмно-цільової методології. З нашого погляду системний та синергетичний підходи (інколи їх поєднують в одне ціле, визначаючи як системно-синергетичний) можуть розглядатися як теоретико-методологічна основа для програмно-цільового методу дослідження і управління складними системами зі значним конфліктологічним потенціалом [11].

Вважаємо, що теоретико-методологічною основою програмно-цільового державного управління туристичною галуззю може бути програмно-цільова методологія, методологія соціальної адекватності, системно-синергетичний підхід та наукові концепти функціонування моделей державного управління, а також стратегія розвитку країни, регіону; концепції і програми діяльності уряду, програмно-цільові і політичні рішення, програмно-цільовий метод управління, теоретико-концептуальні засади для вирішення проблеми суб'єктивної задоволеності життям громадянами України.

Так, теоретико-концептуальними засадами для вирішення проблеми суб'єктивної задоволеності життям громадянами України визначені: докторська дисертація з філософії В.В. Альохіна, яка присвячена проблемі впливу

діяльності людини для переходу від технократизма до людиноцентризму, зокрема розв'язання соціально-гуманітарних проблем людства; концепція соціально-адекватного менеджменту В.В. Буреги, що акцентує увагу на необхідності врахування впливу ментальності конкретного народу, нації на досягнення добробуту, особливостей побудови економічних відносин; психолого-теоретичний підхід щодо впливу психологічних механізмів діяльності на цілепокладання людини, зокрема розвиток самосвідомості; теоретичні розробки, щодо впливу ціннісної ієрархії людини на задоволеність життям, її досягнення в суспільстві, соціалізацію... Суттєвий вплив на розвиток туризму надає сприятлива внутрішня та зовнішня політика, стійкий економічний розвиток, розбудова туристичної інфраструктури, високий рівень культури гостинності, соціальна підтримка громадян. Для розвитку внутрішнього туризму важливим фактором є просвітництво щодо наявності та доступності місцевих, регіональних туристичних ресурсів, розвиток реклами та маркетингу туристичних послуг серед населення, виховання любові та дбайливого ставлення до рідного краю, збереження національних традицій, звичаїв, фольклору [3].

Цілі державного управління, як правило, проголошуються і фіксуються у спеціальних державно-управлінських рішеннях – конституціях, спеціальних законах, стратегіях розвитку країни, концепціях і програмах діяльності уряду тощо. На особливу увагу заслуговує співвідношення цілей і засобів їх досягнення. Рациональне й ефективне державне управління вимагає поєднання цілей, засобів і методів їх реалізації, оскільки лише воно створює кругообіг у системі державного управління, породжує до нього довіру суспільства, людей і стимулює управлінські процеси [9].

Планування у державному управлінні реалізується у таких формах, як: урядові програми, концепції різноманітних напрямів суспільного розвитку і реформування, формування державного бюджету, директивні та індикативні перспективні плани, президентські послання, програми економічного і соціального розвитку, державні цільові програми тощо... Планування в загальному виді полягає в обґрунтуванні цілей державної управлінської діяльності і шляхів їх досягнення, на основі виявлення комплексу завдань і робіт, а також визначення ефективних методів, способів, термінів і ресурсів усіх видів, необхідних для виконання цих завдань та встановлення їх взаємозв'язку, а також форм і методів поетапного контролю за діяльністю об'єкта управління, силами якого досягається реалізація планового завдання [12].

Практика створення програм засвідчила, що цей процес у більшості випадків починається із зосередження уваги спочатку на очікуваних результатах, а вже потім порушується питання про те, які найбільш відповідні ресурси слід використовувати для досягнення цих результатів. При цьому акцент робиться на тому, наскільки ефективно витрачаються кошти для досягнення поставленої мети, встановлюються специфічні показники ефективності реалізації цілей програми [11].

Так, Стратегія сталого розвитку України до 2030 року орієнтована на вектори, визначені в Стратегії сталого розвитку «Україна-2020»: вектор розвитку; вектор безпеки; вектор відповідальності; вектор гордості [13].

Стратегія розвитку Донецької області на період до 2027 року констатує систему цінностей під час прийняття управлінських рішень; розкриває тенденції соціально-економічного розвитку регіону, умови його розвитку на основі swot-аналізу, припущення щодо 3-х можливих сценаріїв, стратегічному баченню Донеччини від Приазов'я до Святих гір шляхом впровадження чотирьох стратегічних напрямів діяльності, які відповідають стратегічним цілям Стратегії відповідно до бачення 2020 року; надає оперативні цілі Стратегії відповідно до положень Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року; визначає інституційне та організаційне забезпечення на основі планів заходів з її реалізації; виокремлює фінансове забезпечення Стратегії, систему моніторингу та оцінки результативності та ін. В операційній цілі 2.3 поставлено завдання 2.3.2: Стимулювання ефективного та комплексного використання туристичного та курортно-рекреаційного потенціалу регіону, у тому числі шляхом: збільшення туристичної та рекреаційної інфраструктури, з урахуванням вимог інклюзивності, включаючи туристичні маршрути, орієнтованої на оздоровчий, активний, культурний, релігійний та подієвий, промисловий туризм; сприяння ефективному, етичному та відповідальному туризму, що забезпечує повагу, захист та відсутність надмірної експлуатації людських та природних ресурсів регіону; розширення туристичних та рекреаційних послуг з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; посилення співробітництва між суб'єктами туристичної діяльності тощо [14]. Слід зазначити, що в Стратегії вказані відповідальні за подану інформацію, але не за її виконання та стратегічні цілі Стратегії надані відповідно до бачення 2020 року.

В дослідженні В.А. Краюшкіна запропоновано враховувати державний механізм стимулювання стратегічного цілепокладання (на рівні регіону), де процес стратегічного цілепокладання включає визначений набір операцій: аналіз стану зовнішнього середовища, вивчення власного потенціалу, визначення місії системи, аналіз сильних і слабких сторін потенціалу системи й існуючих обмежень розвитку, виокремлення стратегічних цілей розвитку і механізмів їх реалізації. Місія відображає філософію відношення системи до зовнішнього середовища і спосіб взаємодії з ним, сформований з урахуванням наявного потенціалу системи. Постанова місії системи розглядається як визначення трьох основних способів взаємодії системи і зовнішнього середовища: системну взаємодію, де система – частина зовнішнього середовища (погоджений розвиток); раціональну взаємодію із зовнішнім середовищем як баланс «входів і виходів»; деструктивну взаємодію: зовнішнє середовище необхідне для забезпечення потреб системи [15].

В дисертаційному дослідженні О.В. Сасенко теоретично обґрунтовано необхідність розбудови механізмів взаємодії цілепокладання та прогнозування в державному управлінні, виділено основні види конструктивного та деструктивного функціонування процесів цілепокладання та прогнозування, визначено необхідність врахування взаємозв'язку механізмів державного, суспільного, соціально-групового та індивідуального цілепокладання, планування та прогнозування. На державному рівні процес цілепокладання передбачає визначення суб'єктом державного управління ключових параметрів бажаного стану об'єкта політико-адміністративного впливу у найближчому або віддаленому майбутньому і відмежування їх від спектру небажаних станів на тлі сталості або певного напрямку динаміки зовнішнього середовища, в контексті якого функціонують об'єкт і суб'єкт державного управління. За тривалістю часового упередження розмежовують стратегічний, тактичний та оперативний рівні цілепокладання, на яких повинні генеруватися цілі, що пов'язані між собою в аспектах вертикальної субординації та горизонтального координування. Внаслідок цього система цілей на державному рівні повинна набути форми, що задовольняє ідеалам моделі «дерева цілей». Цілепокладання розуміється як найважливіший системоутворюючий елемент управлінського впливу держави, заданий з буденного рівня свідомості, який повинен далі розгортатися як науково-обґрунтований процес постановки цілей в інтересах народу, якому повинна служити влада [16].

В сучасній науці виконано ряд досліджень, які присвячені виявленню сутності мети та закономірностей становлення форм і механізмів цілепокладання у процесі онтогенетичного розвитку особистості, умови для становлення даних механізмів, які є теоретичною передумовою для розробки механізму цілепокладання в управлінні освітньо-фаховою підготовкою на рівні вищого навчального закладу. В соціологічних дослідженнях мета розглядається як форма соціальної активності особистості та умова розвитку суспільства. В дослідженні Ю.М. Швалба з'ясовано, що мета визначається як компонент психологічної структури діяльності, який поєднує потребово-мотиваційні, емоційно-сміслові та предметно-операційні компоненти в цілісне уявлення про бажане можливе майбутнє. В системних теоріях мета переформулюється в проблему цілеспрямованості, яка розглядається як процедура вибору альтернатив у певному заданому просторі можливостей з їх наступною ціннісною кваліфікацією. До форм цілепокладання відносять задум, завдання, прийняття рішень, проект, ідею, самовизначення особистості [17].

Серед тактичних завдань центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо науково-технічного розвитку області зазначається необхідність реформування освіти як основного засобу інноваційного розвитку та інструменту модернізації суспільства; залучення провідних науковців до викладання у вищих навчальних закладах, виконання комплексних науково-технічних проектів організаціями освітянської, наукової (першою чергою, академічної) сфер економіки; збереження та розвитку кадрового потенціалу науково-технологічної сфери, створення сприятливого клімату для розвитку всіх його складових та покращення професійного рівня науковців та їх вікового складу.

Висновки

Проведений теоретичний аналіз досліджень, присвячений проблемам сутності, процесу функціонування програмно-цільового державного управління туристичною галуззю дозволив виокремити його теоретико-методологічну основу. До структурних складових якої віднесено програмно-цільову методологію, методологію соціальної адекватності, системно-синергетичний підхід та наукові концепти функціонування моделей державного управління та їх вплив на економіку країни, а також стратегію розвитку країни, регіону; концепції і програми діяльності уряду, програмно-цільові і політичні рішення, програмно-цільовий метод управління, теоретико-концептуальні засади для вирішення проблеми суб'єктивної задоволеності життям громадянами України.

Список використаної літератури

1. Sharko M., Fomishyna V., Liubchuk O., Petrushenko N., Yakymchuk T., Chaika-Petehyrych L. Combinatorics of the Ford-Fulkerson Algorithm to Reduce the Risks of the COVID-19 Pandemic in International Tourism. In: *Hu Z., Petoukhov S., Dychka I., He M. (eds) Advances in Computer Science for Engineering and Education IV. ICCSEEA 2021. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies*, 2021. vol 83. Springer, Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-80472-5_30.
2. Sharko M., Liubchuk O., Fomishyna V., Yarchenko Y., Fedorova N., Petrushenko N., Ohorodnyk R. Methodological Support for the Management of Maintaining Financial Flows of External Tourism in Global Risky Conditions. In: *Babichev S., Peleshko D., Vynokurova O. (eds) Data Stream Mining & Processing. DSMP 2020. Communications in Computer and Information Science*. 2020. vol. 1158. P. 188-201. Springer, Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-61656-4_12.
3. Любчук О.К. Туризм як сучасна детермінанта суб'єктивної задоволеності життям в Україні. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. Серія: Економічні науки: 36. наук. праць. Маріуполь: ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», 2018. Вип. 35. С. 154-159.
4. Любчук О.К., Ярченко Ю.В. Концептуально-стратегічні засади цільового механізму державного управління суб'єктивною задоволеністю життям українських громадян. *Менеджер*. 2017. № 3(76). С. 76-82

5. Антонова Н.А. Ценностные ориентации в структуре личности студентов: монография. Славянск: Канцеляр, 2001. 135 с.
6. Бурега В.В. Социально-адекватный менеджмент: монография. Киев: Ин-т социологии НАН Украины, 2000. 379 с.
7. Стукаленко В.А. Сучасні актуальні проблеми виборчого процесу в Україні. *Правова держава*. 2017. № 27. С. 65-70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2017_27_13 (дата звернення 11.12.2022).
8. Малиновський В.Я. Державна служба: теорія і практика. Київ: Атіка, 2003. 160 с.
9. А.Ф.Мел'ник, «Tsili ta funktsional'na struktura derzhavnoho upravlinnya,» [Online]. Available: <https://old.lib.dp.ua/uploads/files/AF.docx> Accessed on: 11.12.2022.
10. Герасимчук В.Г. Відповідальність і компетентність - основні принципи програмного підходу в управлінні. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108777/103720> (дата звернення 11.12.2022).
11. Зварич І.Т. Програмно-цільовий метод у контексті теорії і практики управління етнонаціональним розвитком. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/zvarych_programno.pdf (дата звернення 11.12.2022).
12. Білокур Є.І. Специфіка планування як функції державного управління. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nashp_2014_6_6.pdf (дата звернення 11.12.2022).
13. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=64508&pf35401=462260> (дата звернення 11.12.2022).
14. Стратегія розвитку Донецької області на період до 2027 року. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/strategiya-rozvytku-donetskoji-oblasti-na-period-do-2027-roku.pdf> (дата звернення 11.12.2022).
15. Краюшкін В. А. Державний механізм стимулювання стратегічного цілепокладання регіонів: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / ДонДУУ. Донецьк., 2009. 20 с.
16. Саєнко В. Б. Організаційне забезпечення механізму державного гарантування захисту прав вкладників-фізичних осіб: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / ДонДУУ. Донецьк., 2011. 20 с.
17. Швалб Ю. М. Психологічні механізми цілепокладання в учбовій діяльності: автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07 / АПН України, Інститут психології ім. Г. С.Костюка. Київ, 1997. 32 с.

References

1. M. Sharko, V. Fomishyna, O. Liubchuk, N. Petrusenko, T. Yakymchuk, L. Chaika-Petehyrych, «Combinatorics of the Ford-Fulkerson Algorithm to Reduce the Risks of the COVID-19 Pandemic in International Tourism,» *In: Hu Z., Petoukhov S., Dychka I., He M. (eds) Advances in Computer Science for Engineering and Education IV. ICCSEE 2021. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies*, vol 83, 2021. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-80472-5_30.
2. M. Sharko, O. Liubchuk, V. Fomishyna, Y. Yarchenko, N. Fedorova, N. Petrusenko, R. Ohorodnyk, «Methodological Support for the Management of Maintaining Financial Flows of External Tourism in Global Risky Conditions,» *In: Babichev S., Peleshko D., Vynokurova O. (eds) Data Stream Mining & Processing. DSMP 2020. Communications in Computer and Information Science*. vol. 1158, pp. 188-201, 2020. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-61656-4_12.
3. O.K. Liubchuk, «Turizm yak suchasna determinanta sub'yektyvnoyi zadovolenosti zhyt'tyam v Ukrayini,» *Visnyk Pryazov's'koho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu*, vol. 35, pp. 154-159, 2018.
4. O.K. Liubchuk ta YU.V.Yarchenko, «Kontseptual'no-stratehichni zasady tsil'ovoho mekhanizmu derzhavnoho upravlinnya sub'yektyvnoyi zadovolenistyu zhyt'tyam ukrayins'kykh hromadyan,» *Menedzher*, № 3(76), pp. 76-82, 2017.
5. N.A. Antonova, *Tsennostnyye oriyentatsii v strukture lichnosti studentov*. Slov'yans'k, Ukraine: Kantselyar, 2001.
6. V.V. Bureha, *Sotsyal'no-adekvatnyy menedzhment*. Kyiv, Ukraine: In-t sotsiologiyi NAN Ukraine, 2000.
7. V.A. Stukalenko, «Suchasni aktual'ni problemy vyborchoho protsesu v Ukrayini,» *Pravova derzhava*, № 27, pp. 65-70, 2017. [Online]. Available: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2017_27_13. Accessed on: 11.12.2022).
8. V.Ya. Malynov's'kyu, *Derzhavna sluzhba: teoriya i praktyka*. Kyiv, Ukraine: Atika, 2003.
9. A.F. Mel'nyk, «Tsili ta funktsional'na struktura derzhavnoho upravlinnya,» [Online]. Available: <https://old.lib.dp.ua/uploads/files/AF.docx> Accessed on: 11.12.2022.
10. V.H. Herasymchuk, «Vidpovidal'nist' i kompetentnist' - osnovni pryntsyipy prohramnoho pidkhdou v upravlinni. [Online]. Available: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108777/103720> Accessed on: 11.12.2022.
11. I.T. Zvarych, «Prohramno-tsil'ovyuy metod u konteksti teoriyi i praktyky upravlinnya etnonatsional'nym rozvytkom,» [Online]. Available: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/zvarych_programno.pdf Accessed on: 11.12.2022.
12. Ye.I. Bilokur, «Spetsyfyka planuvannya yak funktsiyi derzhavnoho upravlinnya,» [Online]. Available: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nashp_2014_6_6.pdf Accessed on: 11.12.2022.

13. Verkhovna Rada Ukrayiny. *Proekt «Stratehiya staloho rozvytku Ukrayiny do 2030 roku,»* [Online]. Available: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=64508&pf35401=462260> Accessed on: 11.12.2022.

14. Donetsk'ka obldderzhadministratsiya, oblasna viys'kovo-tsyvil'na administratsiya. «*Stratehiya rozvytku Donets'koyi oblasti na period do 2027*» [Online]. Available: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/strategiya-rozvytku-doneczkoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku.pdf> Accessed on: 11.12.2022.

15. V.A. Krayushkin, «*Derzhavnyy mekhanizm stymulyuvannya stratehichnoho tsilepokladannya rehioniv,»* avtoref. kand. nauk z derzh. upr., DonDUU, Donetsk, Ukraine, 2009.

16. V.B. Sayenko, «*Orhanizatsiyne zabezpechennya mekhanizmu derzhavnoho harantuvannya zakhystu prav vkladnykiv-fizychnykh osib,»* avtoref. kand. nauk z derzh. upr., DonDUU, Donetsk, Ukraine, 2011.

17. Yu.M. Shvalb, «*Psykhologichni mekhanizmy tsilepokladannya v uchboviiy diyal'nosti,»* avtoref. d-ra psykol. nauk, APN Ukrayiny, Instytut psykhologiyi im. H. S. Kostyuka, Kyiv, Ukraine, 1997.